

Orbánt is elcsábította a Csárdáskirálynő hamis illúziója

KOVÁCS BÁLINT

KLÍNG JÓZSEF 2015.11.18. 14:42

A miniszter szerint felhőtlen polgári derű jellemzi Kálmán Imre százéves művét, a Csárdáskirálynőt, amelynek centenáriumi gáláján Orbán Viktor is jelen volt. Száz év színházi rendezői közül nem mindenki értene egyet vele.

Orbán Viktor annyira szereti az operát, hogy a műsorfüzetet sem lehet kicsavarni a kezéből. Ezt Ókovács Szilvesztertől, az Operaház igazgatójától tudtuk meg, amikor legutóbb [interjút adott](#) az Origónak. Úgy tűnik, a miniszterelnök az operett műfaja iránt is legalább ennyire lelkesedik, és azon se csodálkoznánk, ha kívülről fújná a „Hajmási Péter, Hajmási Pál”-t.

Orbán Viktor, előtte felesége, Lévai Anikó és Kálmán Yvonne, Kálmán Imre zeneszerző lánya, jobbra Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere és Hoppál Péter, az Emberi Erőforrások Minisztériumának kultúráért felelős államtitkára

Forrás: MTI/Mohai Balázs

Kedden este gálaesttel és kiállítással ünnepelték Kálmán Imre *Csárdáskirálynő* című operettje születésének 100. évfordulóját a Budapesti Operettszínházban. Balog Zoltán még este [megosztott egy képet](#) a Facebookján, amelyen Orbán láthatóan jól szórakozik a műsoron, és valószínűleg mélyen egyetért az emberi erőforrások miniszterével, aki a gálaest előtt megtartott kiállítás-megnyitón azt hangsúlyozta:

"A Csárdáskirálynő a miénk".

„Az operett premierjének időpontja, 1915 novembere a maiaknak a nagy háborút, Európa egységének széthullását jelenti, de akkoriban is ott voltak a művészek, akik a lelkükben az ilyen tragédiákat különösen átélik,

aztán valami jót, valami szépet alkotnak”

– mondta Balog. Hozzátette, hogy a megpróbáltatásokból Kálmán Imrének is kijutott, zsenialitása azonban minden korlátot, még az őt a zenétől eltiltani igyekvő atyai akaratot is áttörte, mígnem a *Csárdáskirálynő* a világhírt is meghozta a komponista számára.

Balog Zoltán, Hoppál Péter és Kálmán Yvonne

Forrás: MTI/Mohai Balázs

„Ha létezik

felhőtlen polgári derű,

azt Kálmán Imre alkotásaiban megtalálhatjuk” – hangsúlyozta a miniszter.

De tényleg „a miénk” a *Csárdáskirálynő*? És minek köszönheti a sikerét?

Amikor született, a világ egymást ölte

„Tudomásul vehetjük, hogy a Hold benépesítése sem létezhet majd (ha abban mi magyarok is valamilyen kis szerephez jutunk) a *Csárdáskirálynő* nélkül” – [jelentette ki](#) némi gúnnyal Gábor István a Színház folyóiratban 1969-ben, átnézve a magyar színházak repertoárját. Az Országos

Színháztörténeti Múzeum és Intézet adatbázisa 92 *Csárdáskirálynő*-bemutatót tart számon. Még orosz hadifogságban is játszották a darabot.

A mű története 1914-ig nyúlik vissza, amikor Leo Stein és Béla Jenbach felkereste Kálmán Imrét, mondván, írni kellene valami történetet egy pesti orfeumi énekesnőről, akibe beleszeret egy trónörökös. Mivel Kálmánt érdekelte az ötlet, három héttel a találkozás után Stein és Jenbach át is adta neki a német nyelvű szövegkönyvet.

Centenárium gálaest a Budapesti Operettszínházban 2015. november 17-én

Forrás: MTI/Mohai Balázs

Az első, Bécsben tervezett előadásra azonban még egy évet várni kellett, mivel idő közben kitört az első világháború, és Kálmán azt mondta:

nem tud zenét szerezni, amíg a frontokon egymást öli a világ”.

A siófoki születésű, de 26 éves kora óta Bécsben élő Kálmán Imre – akinek később zsidósága miatt kellett Amerikába menekülnie – visszavonult egy osztrák üdülővárosba, Bad Ischlbe, és befejezte az operettet, amelyet 1915. november 17-én mutattak be a bécsi Johann Strauss Színházban. Bár a darab „munkacíme” *Éljen a szerelem* volt, a bemutatóra már a ma ismert címen (németül *Die Csárdásfürstin*) került sor.

Bécsben még nem volt se Hajmási Péter, se Hajmási Pál

Magyarországon majdnem egy évvel később, 1916. november 3-án játszották először az operettet a Király Színházban. A darabot Gábor Andor fordította magyarra, de az első előadások még *Csárdáskirályné* címen futottak. A címszerep Kosáry Emminek hozta el élete legnagyobb sikerét.

Kosáry Emmi Csárdáskirálynőként

Forrás: Wikimedia Commons

Gábor Andor verziója jócskán eltér a bécsitől: ő a pesti szonok mintájára írta meg a dalszövegeket, és kihagyta a *Jaj mamám* című dalt, ugyanis az egy évvel korábban már nagy sikert aratott Budapesten a *Kiskirály* című operettben. Helyére egy új Kálmán-kompozíció került: a *Hajmási Péter, Hajmási Pál*.

Háború ide vagy oda, az operett meghódította a világot. 1917-ben már Szentpéterváron mutatták be, *Sylvia* címmel. Az angolok és az amerikaiak *Gypsy Princess* címmel játszották, és a főhősnőt,

Szilviát cigány hercegnővé változtatták.

A Broadway-n igyekeztek kiirtani a darabból minden „kelet-európaiságot”. 1953-ban Moszkvában is kitörő lelkesedéssel fogadták az operettet.

1954-ben aztán a szövegkönyvet átírta Békeffi István és Kellér Dezső: a primadonnaszerepből kiöregedett, akkor már 61 éves Honthy Hanna számára főszereppé bővítették Cecília (az eredeti változatban Anhilte) szerepét, Miskáét pedig megnövelték Feleki Kamill kedvéért.

Feleki Kamill Miska főpincér és Honthy Hanna Cecília szerepében

Forrás: MTI/Farkas Tamás

A rendező Szinetár Miklós volt, aki nem tudta megnyerni Latabár Kálmánt Bóni gróf szerepére, épp azért, mert a színésznek nem tetszett, hogy két, az övénél fontosabb karakter került az előadásba.

Ferenc József, a megcsalt férj

A történet a maga korában tabudöntőgetőnek számított: Edvin herceg beleszeret Szilviába, az orfeumi primadonnába, hiába várja otthon a számára kijelölt menyasszony, Stázi hercegnő. Ráadásul Edvin anyjáról, Cecília hercegnőről is kiderül, hogy Cilike néven ő volt az orfeum híres primadonnája, a megannyi férfisívet összetörő Csárdáskirálynő.

A századelő közönsége Edvint Rudolf trónörökösrel azonosította, apját, a megcsalt férjet Ferenc Józseffel, a primadonnát, Szilviát pedig Maria von Vetserával (Vetsera Máriával), Rudolf szeretőjével.

1954-ben persze már más szelek fújtak, így Szinétár előadásában az arisztokraták mind idióták voltak, a megcsalt férjet a végén elmeegógyintézetbe is szállították. „A Csárdáskirálynő 1954. novemberi felújítása a magyar kulturális élet jelentős eseménye volt:

a szocreál kedélytelen évei után az olvadás langy szellői hozták meg ezt a bemutatót”

– [írta róla](#) később Kerényi Grácia a Színház folyóiratban. Hiszen a hatalom egy ideig próbált küzdeni az operettek túlzott térnyerése ellen a magyar színházakban, de a csatát végül Bóni grófék nyerték.

Fetisizálták és nemzeti darabnak kiáltották ki

[Vámos László](#), Kossuth-díjas, kiváló és érdekes művész a hatvanas évek végén az Operettszínház főrendezőjeként felújította a darabot.

Alföldi Róbert 2006-ban, a Szegedi Szabadtéri Játékokon rendezte meg a Csárdáskirálynőt

1969-ben [azt nyilatkozta róla](#): „A Csárdáskirálynőnek az ártott, hogy fetisizálták és nemzeti darabnak kiáltották ki. Holott nem több és nem kevesebb egy nagyon jó operettnél, amelynek épkezléb a librettója és közkedvelt a zenéje.

Tévedés, hogy a század elején született Csárdáskirálynő rontja az emberek ízlését;

akkor már sokkal inkább a Kislány a zongoránál, ez az 1968-as álarcba bújtatott 1942-es olcsóság. A Csárdáskirálynő a maga műfajában igazi és eredeti”.

Hozzátette: „A felújítás lényege egyfelől az, hogy a zene lesz benne az elsődleges, másfelől pedig az 1954-es, akkor elengedhetetlen kritikával ábrázolt grófok és hercegek helyett a lehetőséghez képest megpróbálunk kedves, rokonszenves embereket színre állítani.”

Az idiotisztikus operett műfaji remeke

1993 aztán újabb változást hozott a Csárdáskirálynő befogadás-történetében: ekkor Mohácsi János rendező egy [Eörsi Istvánnal](#) átdolgozott verziót mutatott be a fénykorát élő kaposvári Csiky Gergely Színházban, Kulka Jánossal és Molnár Piroskával a főszerepekben.

„A Mohácsi János-féle Csárdáskirálynő az operettet magát emelte ki önnön negédes kulisszái közül, s helyezte át épp ezen korszak történelmi valóságába – a mű ugyanis ekkor íródott –, mégpedig úgy, hogy ebben a vadonatúj ’operettstílusban’ (...) a koreográfiából groteszk lett, a klisékből – többé-kevésbé – jellemek, a happy end pedig szorongásos rémképeket szült” – [írta az előadásról](#) Kállai Katalin.

Koltai Tamás [azt írta](#) az "1916. A Csárdáskirálynő" címen játszott előadásról az Élet és Irodalomban: Mohácsi János „az idiotisztikus operett műfaji remekét szembesíti a bemutató korszakának történelmi idiotizmusával. (...) A cselekmény idejét alig néhány hónappal prolongálják az ősbemutató jelenéhez képest, hogy a háborús hősök nacionalista arroganciáját fitogtató magyar tisztek keveredhessenek a második felvonás főhercegi báljára, egyenesen az Isonzó mellől, az olasz frontról, s a harmadikban a fiumei hajóavató ünnepségre odaérjen Ferenc József halálának újdonsült híre. A világháború már az orfeumban jelen van. (...)

Dúl a nemzeti, faji és származási felsőbbrendűségi tudat ebben a fránya soknemzetiségű Monarchiában.”

Mohácsi János koncepciója innentől több későbbi értelmezést is meghatároz, így a Csárdáskirálynő újra kiszakadt a megszokott keretek közül.

Vissza a kétes gyökerekhez

2002-ben aztán Kerényi Miklós Gábor, ismert nevén KERO® az Operettszínház igazgatójaként visszanyúl a „gyökerekhez”. „Kerényi Miklós Gábor az eredeti bécsi bemutatót tartotta kiindulópontnak, elvetett minden későbbi beavatkozást, sőt nem tisztelve Gábor Andor magyarítását, merészen újrafordította még a versek egy részét is” – [írta róla](#) Szabó István 2012-ben.

Kerényi Miklós Gábor Csárdáskirálynője 2008-ban, a Budapesti Operettszínházban

Forrás: MTI/Kollányi Péter

2003-ban Szolnokon is a „Vissza a gyökerekhez” felkiáltással játszották a Budapestről meghívott *Csárdáskirálynőt*. „Az 1954-es átírás fölött eljárt az idő, ezért visszatértünk az eredeti és a világon mindenhol így játszott változathoz” – írta a műsorfüzetben az igazgató, Szikora János. Azt ugyanakkor a legtöbb szakértő megállapítja: a Csárdáskirálynőnek

annyi verziója van, hogy lehetetlen bármelyiket is vitathatatlan eredetinek kinevezni.

Szabó azt írja: „1980-ig, mondhatjuk, kötelező volt Honthy Hanna nyomdokain járni. 1980-ban azonban Jancsó Miklós Miskolcon megtörte ezt a tradíciót, és attól kezdve a bemutatók csaknem fele már visszafordult a 'gyökerekhez'. Igaz, nem a bécsi, 'csak' a budapesti bemutatóhoz.” Azaz a pesti bemutatóhoz született *Hajmási Péter*... ezekben a verziókban is elhangzik. Szabó szerint a „félleg új” fordítás az Operettszínházban „megfosztja Bónit minden emberi mélységtől, egyszerű ripacs bohóccá degradálja”.

Megjelenik benne permanens önértékelési zavarunk

2008-ban az Operettszínház verziója is megváltozott egy felújítás nyomán: megjelent benne a Mohácsi értelmezése óta a darabban jelen lévő világháború. „A történelmi korfestés érdekében Kerényi katonákat vezényelt a színpadra, a nyitány alatt paródiába illően, a második felvonásban bábfigurákként. És végigkíséri az előadást egy Schulteis nevű sebesült katona, akit mintha egyenesen Mohácsi Jánostól kölcsönöztek volna ki” – írja Szabó István.

A Csárdáskirálynő bemutatásának centenáriuma alkalmából kibocsátott emlékbélyeg

Forrás: MTI/Koszticsák Szilárd

Szabó szerint az 1916-os verzió „a versek révén kicsit keserűbb és ironikusabb. Nem a magyar változat okán vagyunk, lettünk mások, de a Gábor Andor-féle fordításban

**jól tükröződik kis/nagynemzeti habitusunk,
permanens önértékelési zavarunk.**

‘Túl az Óperencián boldogok leszünk’, ‘túl az Óperencián lesz mesés tanyánk’. (...) Mennyire igaz elvágódás, és mennyire hamis illúzió egyszerre!’